

NENT
post@etikkom.no

Hovedkontor
Gaustadalléen 21
NO-0349 Oslo
Telefon: 02348
Fax 22 18 52 00
Bankgiro: 5010 05 91828
SWIFT: DNBANOKK
Foretaksnr.: 855869942
www.niva.no
post@niva.no

Deres referanse

2015/284

Vår referanse

Journalnummer 1637/15
Prosjektnummer

Dato

02.11.2015

Svar til NENT fra NIVA

Vi viser til epost fra Den nasjonale forskningsetiske komite for naturvitenskap og teknologi (NENT) datert 14.9.2015 vedrørende en henvendelse til NENT fra Raunes Fiskefarm (RF) datert 2.9.2015. NIVA blir i eposten fra NENT bedt om å kommentere tre punkter spesielt, samt å gi andre innspill som kan bidra til å opplyse saken generelt. NENTs referanse er 2015/284.

Henvendelsen fra RF til NENT er svært omfattende og inneholder alvorlige beskyldninger mot NIVA. Vi har forståelse for at NENT mener saken reiser spørsmål av stor samfunnsmessig betydning knyttet til forskningsetiske prinsipper om uavhengighet, åpenhet og føre var-prinsippet. For å bidra til å belyse det store bildet ønsker vi å gi vårt syn på roller, ansvar, bakgrunn for konfliktene og rammene for overvåkningsprogrammet, i tillegg til å besvare de tre konkrete spørsmålene fra NENT:

1. Kommentarer til bemerkningene om NIVAs uavhengighet og kvalitetssikring i henvendelsen fra Raunes Fiskefarm (kapittel 5 og 6).
2. Kommentarer til bemerkningene om mangel på åpenhet i NIVAs håndtering av saken i henvendelsen fra Raunes Fiskefarm (se særlig pkt. 8.4.3.)
3. Vurderinger knyttet til betydningen av føre var-prinsippet i et miljøovervåkningsprogram og utdypning av hvordan føre var-prinsippet eventuelt er institusjonalisert i programmet.

Om roller og ansvar:

Oppdraget NIVA har for AF Decom Offshore Miljøbase Vats (AF Decom) er et miljøovervåkningsoppdrag i henhold til krav i forurensningsloven (Lov om vern mot forurensninger og om avfall, LOV-1981-03-13-6). Forurensningsloven er tuftet på prinsippet "forurensner betaler". Dette prinsippet innebærer at den aktuelle bedrift /virksomhet har ansvaret for å begrense sine forurensende utslipp, overvåke dette og sørge for at forurensningen ikke forårsaker

skade på mennesker eller miljø. Dette er ikke et unikt norsk prinsipp, men bærende for en rekke lands miljølovgivning, og prinsippet står også sentralt i EUs miljølovgivning.

Organisering og ansvar for miljøovervåkning kan generelt forklares som følger:

- Miljødirektoratet (eller annet forvaltningsorgan) etablerer retningslinjer for overvåkning av miljøpåvirkninger, og de pålegger bedrifter/virksomheter å overvåke utslipp av forurensninger som et av grunnlagene for å få konsesjon til å drive virksomheten. Konsesjonen omfatter også spesifiserte utslippstillatelser.
- Bedriften/virksomheten er ansvarlige for å etablere et godkjent overvåkningsprogram og sørge for gjennomføring og rapportering av overvåkningen. Betinget av at overvåkningen dekker påleggene fra Miljødirektoratet, har bedriften rett til å påvirke utformingen av overvåkningsprogrammet. Alle kostnader med miljøovervåkningen dekkes av bedriften.
- Bedriften pålegges som regel å velge en kompetent tredjepart (forskningsinstitutt/konsulent el.) til å gjennomføre miljøovervåkningsprogrammet. Instituttet/konsulenten (oppdragstaker) utarbeider overvåkningsprogrammet i samspill med bedriften (oppdragsgiver) i en prosess hvor pris og omfang avstemmes. Oppdragstaker utfører oppdraget og utarbeider rapporter til oppdragsgiver som omfatter en beskrivelse av oppdraget, benyttede metoder, resultater og alle viktige funn. Oppdragstaker er ansvarlig for faglig kvalitet, resultater og konklusjoner. Det er oppdragsgivers ansvar å rapportere videre til Miljødirektoratet og på annen måte offentliggjøre resultatene av miljøovervåkningen.

Normalt konkurranseutsetter bedrifter sine miljøovervåkningsoppdrag, og flere aktuelle oppdragstakere blir forespurt om tilbud. Som regel er det stor konkurranse om denne type oppdrag hvor ikke bare kvalitet og gjennomføringsevne, men også pris, er viktige tildelingskriterier. Tilbyder har begrenset mulighet til f.eks. å foreta egne undersøkelser rundt produksjon og utslipp ved den aktuelle virksomheten, og tilbudet må baseres på tillit og informasjon som gis av bedriften om virksomheten og utslippene. Dette prinsippet om tillit og egenrapportering brukes også av myndighetene. Tilbyder gir ofte råd om omfang og gjennomføring av miljøovervåkningen, men bedriften bestemmer selv omfang og innhold utover det som er direkte pålegg fra Miljødirektoratet. Ofte er det et kostnadsspørsmål i hvor stor grad en virksomhet kan, eller ønsker, å utvide miljøovervåkningen utover det som er lovpålagt.

Bakgrunn for konflikten:

Saken som RF omtaler i brevet til NENT har som utgangspunkt en lokal konflikt av typen «not in my backyard». AF Decoms virksomhet på Raunes i Vats, Vindafjord Kommune, er et av fire norske anlegg for gjenvinning av utrangerte offshoreinstallasjoner. Bare på norsk sokkel alene fins ca. 500 installasjoner som etter hvert skal avvikles, og fjerningen av disse er en omfattende jobb som vil ta mange år (Miljødirektoratrapport TA-2643-2010, ref. brev fra RF bilag 6). Etter krav i internasjonale avtaler skal avviklede offshoreinstallasjoner tas til land og avhendes på en

kontrollert måte ved godkjente anlegg. Dette er viktig både for å sikre gjenbruk av de mange millioner tonn stål som offshoreinstallasjonene består av, men også for å sikre at ulike typer miljøskadelige komponenter og avfall i installasjonene håndteres forsvarlig. Lokaliteten ved Raunes er godt egnet for formålet ettersom det ikke er noen grunnterskel inn mot Vatsfjorden, slik at også svært dype installasjoner kan bli slept inn her.

Vindafjord kommune var positiv til AF Decoms etablering, og virksomheten er blitt en hjørnesteinsbedrift med mange lokale arbeidsplasser. Etableringen har imidlertid splittet lokalbefolkningen, og bl.a. hytteeiere, yrkesfiskere og RF var motstandere av å få en slik virksomhet i sitt nærmiljø. RF har i flere år engasjert seg aktivt for å prøve å dokumentere det de mener er omfattende miljøforurensning fra AF Decoms aktivitet på Raunes, og deres engasjement er grundig belyst i brevet til NENT.

Virksomheten hos AF Decom er regulert etter forurensningsloven, og anlegget gjennomfører omfattende miljøundersøkelser. Betingelsene er detaljert beskrevet i utslippstillatelsene som er utstedt av Miljødirektoratet og Statens Strålevern (Eksempler på utslippstillatelser er vist i RFs brev, bilag 16 og 17, og vedlagt NIVA-rapport 6825-2015). Alle miljøvesentlige utslipp skal dokumenteres, og systematisk miljøovervåking skal utføres, for å kontrollere at bedriften ikke forurensar miljøet rundt anlegget mer enn det som er tillatt. Utslippstillatelser kan bli endret / justert etter behov, ofte basert på funn fra miljøovervåkingen (et eksempel på en slik endring av utslippstillatelse for AF Decom er vist i bilag 16 i brev fra RF). I perioden 2009-2014 har NIVA utført denne miljøovervåkingen på oppdrag fra bedriften (ref. vårt vedlagte bilag1: NIVA-rapport 6825-2015: Sammendrag av miljøovervåkingen ved AF Decom Miljøbase Vats for perioden 2009-2014. Alle NIVAs årsrapporter er for øvrig gitt som bilag til brev fra RF, bilag 20-25).

Samlet sett tilsier resultatene fra NIVAs miljøovervåking for AF Decom at virksomhetens utslipp til sjø i perioden 2009-2014 ikke har hatt vesentlig betydning for forurensningstilstanden i fjordmiljøet utenfor anlegget. Miljøovervåkingen viser at de årlige utslippene til sjø har ligget innenfor utslippstillatelsen, men NIVA har anbefalt at visse stoffgrupper likevel bør følges opp ekstra nøye i den videre overvåkingen og at situasjonen med økende konsentrasjoner av kvikksølv i blåskjell følges opp ved intensivert prøvetaking og utsetting av blåskjell på utvalgte stasjoner.

Media, og spesielt Dagbladet, har vært aktive i å synliggjøre konfliktene knyttet til AF Decoms virksomhet i Vats. I denne forbindelsen har motstanderne til AF Decoms virksomhet i flere år også kritisert NIVA og overvåkningsoppdraget NIVA utfører. Journalist Asle Hansen i Dagbladet har tidligere klaget NIVA inn til NENT for brudd på etiske retningslinjer (ref. NENT-sak 2012/113). Selv om NENT ikke fant grunn til å kritisere NIVA for forskningsetiske forhold (brev fra RF bilag 28), har Hansen fortsatt den negative omtalen av NIVA i media (brev fra RF bilag 27D).

I den svært omfattende henvendelsen fra RF til NENT presenteres det en rekke punkter som ikke på noen måte er relevant for NIVAs miljøovervåkningsoppdrag, noe de også med egne ord beskriver at «ikke direkte har noe med anmodningen å gjøre». Det er godt kjent at RF har vært i flere rettstvister med AF Decom og deres oppdragsgivere, og at RF har tapt i alle rettsinstanser

inklusive Høyesterett (ref. f.eks. sak fra Stavanger Aftenblad, vårt bilag 2). Innledningsvis i anmodningen til NENT skriver RF at mer enn 7000 sider dokumentasjon ble fremlagt i rettsprosessene. Det er en nærliggende antagelse at omfanget av anmodningen til NENT kan være preget av forarbeidet til rettssakene og gjenbruk av dette. Det er heller ikke utenkelig at en bakenforliggende intensjon med den omfattende dokumentasjonen som er sendt til NENT er å synliggjøre saken i et nytt forum.

Raunes Fiskefarm har allerede informert media at de har klaget NIVA inn til NENT (bl.a. publisert i Fiskeribladet Fiskaren 7. september, Intrafish.no 8. september, Grannar – lokalavisen for Etne og Vindafjord 24. september, se vårt bilag 3). NIVA regner med stor medieoppmerksomhet om saken etter at NENT har gjort sin vurdering.

RFs advokat Sigurd Knudtzon har ved flere anledninger vært i kontakt med NIVA for å kreve informasjon til bruk i rettsakene. Knudtzon har i den forbindelse også muntlig advart NIVA at et fremtidig skritt fra dem ville være å undergrave tilliten til NIVAs overvåking. Anmodningen til NENT fra RF ved styreleder Karl Johan Lier (konsernsjef i Hatteland gruppen) er derfor ikke overraskende for NIVA.

RFs anklager overfor NIVA om manglende habilitet/uavhengighet og faglig standard/kvalitet er svært alvorlige. Vi er svært opptatt av både å holde høy faglig kvalitet og forskningsetiske prinsipper, hvor objektivitet og redelighet er viktige elementer, og imøteser NENTs vurdering av saken.

Om overvåkingsprogrammet:

Ved etablering av virksomheten fikk AF Decom en utslippstillatelse fra Miljødirektoratet som inneholder pålegg om overvåking av utslippet og analyser av et antall av såkalte «prioriterte stoffer». I tillegg har de en tillatelse til lagring og utslipp av lavradioaktive forbindelser som forvaltes av Statens Strålevern, og her er NIVA behjelpelig med innsamling av prøver og rapportering.

I tillegg til overvåking av «prioriterte stoffer» ønsket AF Decom å etablere et eget og mer omfattende miljøovervåkingsprogram. I samarbeid med NIVA utformet AF Decom et slikt program for perioden 2009-2014, og NIVA ble også engasjert til å gjennomføre programmet for perioden. Programmet ble reforhandlet hvert år, og AF Decom kunne gjøre endringer i programmets innhold. Fra og med 2015 utføres overvåkingen av fjordmiljøet etter pålegg og godkjenning fra Miljødirektoratet i henhold til Vannforskriftens retningslinjer for tiltaksrettet overvåking.

For overvåking av utslippskrav samles det kontinuerlig volumproporsjonale vannprøver fra AF Decoms renseanlegg, og disse analyseres fire ganger per år ved akkrediterte laboratorier og rapporteres av NIVA. Renseanlegget skal fange opp forurensing som samler seg i støv på bakken på bedriftsområdet. Her er det lagt en heldekkende membran med helling mot avløp, slik at all

avrenning skal gå til renseanlegget før utslipp til sjø. Prøver for analyse av radioaktivitet (NORM) håndteres i henhold til retningslinjer fra Statens Strålevern.

Før den nye utslippstillatelsen i 2014 stilte Miljødirektoratet ikke spesifikke krav til overvåking av miljøtilstanden i omgivelsene. For perioden 2009-2014 har bedriften i samarbeid med NIVA likevel etablert og gjennomført et overvåkingsprogram som har omfattet innsamling og analyser av prøver av blåskjell, fisk (lever og filet av torsk, brosme, flatfisk), krabber (klo og innmat) og sedimenter fra fjorden utenfor bedriften. Disse prøvene vurderes i henhold til de til enhver tid gjeldende, toksisitetsbaserte grenseverdier og tilstandsklasser (såkalte EQS – Environmental Quality Standards) for de prøvetyper der klassifiseringssystem er utarbeidet (vann, sedimenter, blåskjell, torsk). Hvis slike grenseverdier ikke finnes, sammenligner man ofte med grenseverdier anbefalt av Mattilsynet for humant inntak (f.eks. krabbe).

Analyse av organismer som tar opp, akkumulerer og biomagnifiserer mange forurensende stoffer er godt egnet som indikator på forurensningsnivået i området. Tilstanden i en organisme er resultat av en likevekt mellom organismen og konsentrasjonen i vann, partikler og næringsemner i miljøet. En endring i miljøet vil raskt gjenspeiles i organismen, som dermed gir et tidsintegrert mål for tilstanden i det punktet eller området de har oppholdt seg de siste månedene. Miljøprøver fra en resipient er lite egnet for å kvantifisere utslippsmengder, og det riktig som påpekt av Anders Goksøyr (RFs brev, bilag 62) at det skal betydelige utslipp til for å endre tilstandsklasse i sedimentene, der prøvene vanligvis tas fra de øverste 20 mm av sedimenter som har tilvekstrater ned mot 1-2 mm/år. Organismer som f.eks. blåskjell vil derimot raskt kunne endre tilstandsklasse dersom et utslipp gir økte konsentrasjoner i vannet der skjellene lever.

I tillegg til årlig overvåking og rapportering gjøres det trendanalyser for å sammenligne gradienter i miljøet og utviklingen over tid. Det er store naturlige variasjoner i slike data, og det kreves derfor et visst antall prøver for å kunne påvise om endringer er tilfeldige eller statistisk signifikante. Datagrunnlaget var derfor lite egnet til å gjøre slike analyser før i 2014 (etter seks år med data, nå sammenfattet i vedlagt NIVA-rapport 6825-2015).

Ut over de nevnte prøvetakingene og analysene har NIVA utført en mer forskningspreget undersøkelse av mose innsamlet i terrenget rundt AF Decoms område. Nye årsskudd av mosen inneholder nylig avsatte metaller transportert via luft, og analyser av skuddene vil således kunne gi en «early warning» om eventuell spredning av luftbåren forurensning. NIVA påpekte tidlig et problem med spredning av metaller til nærområdet rundt bedriften, der moseprøvene var helt sentrale for å dokumentere hvor langt fra bedriften spredningen kunne spores. Se utklippet under fra overvåkingsrapporten for 2009 (NIVA-rapport 5928-2010).

3.12.4 Konklusjoner og anbefalinger

Vi har påvist at det var luftbåren spredning av kobolt, krom, kobber, kvikksølv, molybden arsen og nikkel fra AF Decom Miljøbase Vats i 2008, men at konsentrasjonene er lave. Det er mest sannsynlig at dette er støvbasert forurensning siden kun det umiddelbare nærområdet, med en radius på rundt 300

Moseprøvene er ikke kvantitative med tanke på å vise hvor mye kvikksølv som spres, men de viser helt klart hvordan konsentrasjonene avtar med økende avstand fra bedriften. Støvspredningen av kvikksølv er senere bekreftet i alle våre rapporter (til og med 2014) og også av undersøkelser utført av RF ved prøvetaking av støv samlet på loft og i takrenner inne på deres område i 2012. AF Decom ble gjort oppmerksom på problemet gjennom våre moseundersøkelser og iverksatte avbøtende tiltak for å redusere støvspredningen allerede i 2010. Moseprøver og kvantitative målestasjon(er) for luftbåret forurensning ble innlemmet i overvåkingen pålagt i den reviderte utslippstillatelsen fra 2013 (RFs brev, bilag 17). Denne delen av programmet utføres ikke lenger av NIVA, men er overtatt av et fagmiljø med kompetanse på luftforurensning og atmosfærisk transport.

Spørsmål 1 fra NENT:

Kommentarer til bemerkningene om NIVAS uavhengighet og kvalitetssikring i henvendelsen fra Raunes Fiskefarm (kapittel 5 og 6).

Ref. kapittel 5

RF hevder at det i forbindelse med miljøovervåkningsoppdraget for AF Decom er fire eksempler på at NIVA opptrer i roller som ikke er forenlige med en uavhengig rolle og som i det minste *«kan gi rimelig mistanke om interessekonflikt»*. Våre kommentarer til påstandene i kapittel 5 er:

Ref. pkt. 5.2. Opptreden som pressetalsmann for oppdragsgiver om «konkurrerende» undersøkelser.

RF hevder, med referanse til avisartikkel i Haugesunds avis, at NIVA opptrer som pressetalsmann for AF Decom om «konkurrerende» undersøkelser og ved dette forsøker å desavuere disse undersøkelsene.

Det er riktig at NIVAs prosjektleder for miljøovervåkningsprogrammet for AF Decom ble intervjuet av Haugesunds avis (publisert 10.3.2012) om resultater fra RFs analyser av kvikksølv i støv fra takrenner. De konkrete uttalelsene fra nettavisartikkelen er gjengitt i utklipp under (nettavisartikkelen er også vedlagt i sin helhet som vårt bilag 4, da papiravisartikkelen i bilag 26, som RF henviser til, mangler siste avsnitt).

Utklipp fra nettartikkel i Haugesunds avis 10.3.2012:

Samfunnskontakt Evy M.H. Lærdal overlater til Astri Kvassnes i NIVA å besvare påstandene mot AF Miljøbase Vats.

- Trenger å vite mer

Kvassnes er prosjektleder for miljøovervåkingsprogrammet knyttet til miljøbasen. Hun sier det er vanskelig å forholde seg til analysene og utregningene det vises til.

- Vi trenger å vite mer om prøvene. Når det gjelder utregningen fra luftfilteret, er det rett og slett umulig å regne på den måten. Det ikke er målt påvirkning fra anlegget lenger ut en 1.100 meter. Det som er i prøven fra Åmsosen kommer sannsynligvis fra helt andre kilder, sier Kvassnes.

Analysen av slammet i takrennen, mangler også vesentlig informasjon.

Filet, ikke lever

- Blant annet hvor mye som er analysert, hva er takrennen laget av, hvor lenge har slammet ligget i takrennen. Vi følger med i mosen rundt anlegget, og der har det vært høye verdier tett inntil anlegget. Vi tar prøver av jord for å se om det går videre og forurenses naturen. Bare en prøve tatt helt inntil gjerdet ved kaien har vist tegn til økning av kvikksølv. Dog innenfor grenseverdiene for landbruk, sier Kvassnes.

Når det gjelder fisk, viser NIVAs undersøkelser at dette er innenfor grensen.

- Man analyserer ikke lever, men filet. Vi har i tre år analysert ca. 75 fisk fra tre faste stasjoner, og de ligger godt innenfor grensen til vanddirektivet på 0,3 mg/kg, sier Kvassnes.

Prosjektleder Astri Kvassnes uttalte seg som fagperson og prosjektleder for programmet, og hun uttalte, med rette, at det var vanskelig å vurdere resultatene som var lagt frem av RF pga. mangelfull informasjon om prøvetakingstidspunkter og metoder. Det er ikke uvanlig eller unaturlig at en medarbeider uttaler seg som sakkyndig om et overvåkingsprogram som utføres for en oppdragsgiver, men å kommentere en annen leverandørs prøveresultater uten å ha oversikt over prøvetakingens og analysemetodens premisser er vanskelig. Fra en lengre kommentar har journalisten foretatt et utvalg av sitater i samsvar med sin artikkels vinkling, og dersom Kvassnes oppfattes som pressetalsmann for AF Decom var det utilsiktet fra NIVAs side. Generelt anføres også at det er svært krevende, selv for de beste og mest erfarne fagfolk, å nå frem med helt presise uttalelser på møter eller i intervju situasjoner der temperaturen kan være høy og temaet vanskelig. Iblant kan referenten også ha en annen agenda enn å gjengi korrekt og fullstendig hva det var vedkommende forsker prøvde å formidle.

Ref. pkt. 5.3. Pålegg fra oppdragsgiver om endring av gjennomføring av undersøkelser

Saken om NIVAs skifte av fisker som skaffet fisk og skalldyr til miljøovervåkingsprogrammet har tidligere vært forelagt NENT som egen sak innmeldt av Asle Hansen, journalist i Dagbladet (NENTs ref. 2012/113), og med samme argumentasjon som beskrevet i punkt 5.3. I svarbrev fra NENT til Asle Hansen den gang står det bl.a. dette: «Komiteen kan derfor ikke se at saken aktualiserer de forskningsmessige problemstillingene som er nevnt. Saken gjelder i hovedsak arbeidsrettslige forhold, som det ligger utenfor komiteens mandat å ta stilling til».

Utover det faktum at det er nødvendig for NIVA å ha tillit til de underleverandører vi bruker i forbindelse med miljøovervåkningsoppdraget, og tilsvarende nødvendig for oppdragsgiver AF Decom å ha tillit både til NIVA og de underleverandører NIVA benytter, har vi ingen ytterligere kommentarer til denne saken. Vi ønsker dog å forsikre NENT om at ny fisker er en erfaren yrkesfisker og er gitt nødvendig informasjon og opplæring om type prøver og prøvestasjoner. Årsaken til at navn på ny fisker ikke er gjort kjent, er et ønske fra fiskeren selv om å forbli anonym på grunn av den konfliktfylte situasjonen i Vats, et ønske NIVA har etterkommet.

Ref. pkt. 5.4. NIVAs medarbeider i dobbeltrolle

RF hevder at Per Varskog opptrår som representant for AF Decom og samtidig som representant for NIVA. RF hevder videre at «Selv om opptreden på vegne av AF Decom var overfor Strålevernet og ikke direkte overfor NIVA er dette etter vår oppfatning enda et eksempel på grunnleggende rolleblanding – og uten at denne rolleblanding fremkommer av rapporten til NIVA (at overvåkeren også arbeider for den som blir overvåket)»

Per Varskog er ikke NIVA-medarbeider og representerer ikke NIVA. Det framgår tydelig i årsrapportene fra NIVA at Per Varskog er en ekstern ekspertkonsulent, hvilken organisasjon han er tilknyttet og hva NIVAs delaktighet i NORM undersøkelsene er. Under er utklipp fra årsrapportene for overvåkingen i 2013 og 2014 som dokumenterer dette.

Utklipp fra kap. 5 i overvåkningsrapporten for 2013 (NIVA-rapport 6673-2014)

5. Naturlig forekommende radioaktive materialer (NORM)

Teksten på denne siden og som vedrører NORM undersøkelsen er forfattet av en ekstern ekspertkonsulent (Per Varskog, Norse Decom AS, Instituttveien 18, Postboks 112, NO-2027 Kjeller). NIVAs delaktighet i NORM undersøkelsen begrenset seg til prøvetaking og forsendelse av krabbeprøver til NORM analyse.

Utdrag fra kap. 5 i overvåkningsrapporten for 2014 (NIVA-rapport 6621-2015)

5. Naturlig forekommende radioaktive materialer (NORM)

En separat delundersøkelse utført av en ekstern ekspertkonsulent (Per Varskog, Zpire Limited, Kjeller, Norge) gjorde målinger av NORM (naturlige radioaktive elementer og materialer) i kvartalsvise prøver av vann fra renseanlegget samt i samleprøver av klokjøtt og innmat fra krabbe fra de tre lokalitetene Mettenes, Eikanesholmen og Raunes. Den faglige vurderingen av NORM-dataene ble rapportert i et eget notat (se Vedlegg 8.5)¹. NORM-analysene ble utført av IAF – Radioøkologie GmbH (Radeberg, Tyskland) og Analyserapportene for NORM-målinger av henholdsvis vann og krabbeprøver er samlet i Vedlegg 8.6 og 8.7.

Av faglige grunner ligger NORM delundersøkelsen formelt utenfor NIVAs overvåkningsprogram. Undersøkelsen blir likevel kommentert her ettersom disse NORM resultatene åpenbart har relevans i forhold til en samlet vurderingen av utslippene fra AF Miljøbase og i forhold til vurderingen av miljøtilstanden i vannforekomsten som utslippet skjer til.

Ref. pkt. 5.5. NIVA rådgiver også om samme forhold for Miljødirektoratet

Ettersom NIVA utfører den av Miljødirektoratet lovpålagte miljøovervåkningen for AF Decom er det helt naturlig at både Miljødirektoratet og AF Decom kan ha behov for utdypende informasjon, forklaringer og fortolkning av funn og resultater. At NIVA blir kontaktet i forbindelse med en så alvorlig situasjon som vitnemål i en rettsak er ikke unaturlig. Det kan ikke sees på som brudd på habilitet at NIVA gir denne typen faglig informasjon til Miljødirektoratet og AF Decom om overvåkningsprogrammet vi har ansvar for å gjennomføre.

Oppsummering kapittel 5: NIVA kan ikke se at de fire eksemplene RF har anført dokumenterer at NIVA bryter vilkårene for uavhengighet med hensyn til oppdragsgiver AF Decom, i vår rolle overfor Miljødirektoratet eller overfor samfunnet for øvrig. Kunnskap blir ikke til i et vakuum, og overvåking for industrien blir nødvendigvis til i et samspill mellom myndighet, bedrift og utførende konsulent. I alle slike oppdrag er det en risiko for at utenforstående kan oppfatte det som om oppdragstaker gjennom dette samspillet kan legge føringer på resultatene som formidles og hvilke konklusjoner som trekkes. Det er da heller ikke uvanlig at oppdragsgivere, både offentlige og private, har og formidler sine synspunkter på hvordan resultater kan tolkes og hvordan vi kan ordlegge oss i konklusjoner og sammendrag. NIVA er svært bevisst på disse forholdene og legger stor vekt på at metoder og alle viktige resultater beskrives sannferdig og fullstendig slik de fremkommer i løpet av undersøkelsen, og at alle vurderinger og konklusjoner formidles etter beste evne og i samsvar med en nøytral forståelse av resultatene.

Ref. kapittel 6

RF hevder at NIVA ikke har oppfylt de kvalitetskrav som forventes av et forskningsinstitutt og heller ikke oppfylt kvalitetskravene i NENTs etiske retningslinjer. I kapittel 6 har RF anført en rekke punkter som dokumentasjon på at NIVA bryter krav til kvalitetssikring og at instituttet mangler faglig kompetanse til å forstå miljøovervåkningsoppdraget for AF Decom. Samlet sett hevdes kvalitetsbristen å være svært alvorlig. Det er mange og svært ulike beskyldninger RF legger frem, og det er vanskelig for NIVA å håndtere alle de enkelte punktene uten at det blir en uoverkommelig arbeidsmengde. Videre er det vanskelig å se relevansen for den gjeldende saken i flere av de fremlagte artiklene, noe som gjenspeiles av RFs egne ord om at «noen av disse eksemplene er utenfor denne saken». Likevel har vi valgt å gi kommentarer til de mest relevante punktene som fremlegges og fremheve eksempler hvor andre instanser har evaluert NIVAs arbeid. Innledningsvis vil vi gi noen generelle betraktninger:

Vi ønsker å påpeke at NIVA har lang erfaring med, og høy kompetanse på, ulike typer miljøovervåkningsoppdrag både for offentlig forvaltning og for industri og næringsliv. NIVA har arbeidet med miljøovervåking helt siden etableringen i 1958, og omtrent halvparten av vår

omsetning kommer fra ulike miljøovervåkningsoppdrag. De fleste av disse oppdragene er tildelt NIVA etter en åpen anbudskonkurranse med flere tilbydere. I tillegg til å være konkurransedyktig på pris, er kriteriene kompetanse, kvalitet og gjennomføringsevne avgjørende for å vinne oppdrag. Dette er kriterier som NIVA alltid skårer svært høyt på. Som et ledd i NIVAs kvalitetssikring er vi også sertifisert i henhold til ISO 9001 for prosjektgjennomføring.

Det er også viktig å påpeke at NIVA årlig utfører ca. 800 prosjekter / oppdrag og har en brutto omsetning på ca. 250 mill. kr. Miljøovervåkningsoppdraget NIVA har for AF Decom er et samfunnsmessig viktig oppdrag, men økonomisk sett er det relativt beskjedent, og utgjør kun 0,2 % av NIVAs omsetning. De turbulente omstendighetene rundt oppdraget har dessuten generert en betydelig mengde merarbeid for NIVA, og tar man dette i betraktning har vi høyere kostnader enn inntekter på disse oppdragene. RFs påstand om at «De miljøundersøkelser som NIVA gjør for AF Decom er så omfattende og således av så stor økonomisk betydning for NIVA at det må stilles spørsmål om dette bindingsforholdet kan påvirke den etiske standarden» er selvfølgelig helt feil og faller på sin egen urimelighet.

Norges Forskningsråd gjennomførte i 2014 en evaluering av miljøinstituttene, deriblant NIVA. Evalueringen ble gjennomført av et nordisk evalueringsutvalg, og de konkluderte med at forskningen ved miljøinstituttene er gjennomgående faglig solid. I forbindelse med evalueringen ble det også gjennomført en brukerundersøkelse hos instituttene mest sentrale oppdragsgivere. Brukerne sier bl.a. at miljøinstituttene ivaretar sin integritet og uavhengighet på en meget god måte. Evalueringsutvalget ga NIVA en meget god evaluering, og det ble spesielt påpekt at:

- NIVA har en sterk posisjon nasjonalt og internasjonalt, med en bred kompetanse innenfor vannsystemer.
- NIVA har en omfattende virksomhet, både akademisk og på oppdragsmarkedet, og en god kombinasjon mellom disse dimensjonene.
- Noen av NIVAs forskere og forskningsgrupper er på et fremragende nivå, samtidig som instituttet som helhet har en utpreget anvendt profil.
- Sentrale brukere er svært tilfreds med NIVAs faglige nivå, og flere brukere framhever også at NIVA framstår som profesjonelle og leveringsdyktige.

For nærmere informasjon henvises det til Forskningsrådets rapporter fra evalueringen (rapportene kan lastes ned fra Forskningsrådets hjemmeside: http://www.forskningsradet.no/prognett-klimaforsk/Nyheter/Miljoinstitutene_bor_bli_mer_offensive/1254008748224?lang=no).

NIVAs utgangspunkt ved utarbeiding av miljøovervåkningsprogram for industri / næringsliv er i første rekke overvåkning av de lovpålagte parameterne. Her forholder NIVA seg til oppdragsgivers pålegg fra myndighetene og benytter alltid standard metoder og deteksjonsgrenser egnet til formålet. Det ligger utenfor NIVAs mandat å overprøve myndighetenes pålegg. NIVA har begrenset mulighet til f.eks. å foreta egne undersøkelser rundt produksjon og utslipp ved den aktuelle virksomhet, og må basere seg på den informasjon som gis av bedriften om virksomheten

og utslippene. Dette prinsippet om tillit og egenrapportering brukes også av myndighetene. NIVA har mulighet til å foreslå utvidelse av analyseomfang dersom vi har kjennskap til forhold som skulle tilsi det. Det er imidlertid opp til oppdragsgiver å avgjøre oppdragets omfang utover det lovpålagte, da det er oppdragsgiver som er ansvarlig for at overvåkingen etableres, gjennomføres og rapporteres til myndighetene. Gjennom beskrivelsen av det RF påpeker som kvalitetssvikt, feil og mangler ved NIVAs gjennomføring av miljøovervåkningsprogrammet for AF Decom kan det virke som RF er av den feilaktige oppfatning at NIVA er et offentlig kontrollorgan med mandat til på eget initiativ å overprøve AF Decom og Miljødirektoratet.

Vi ønsker å understreke at oppdraget for AF Decom ikke er et forskningsoppdrag, men et miljøovervåkningsoppdrag etter pålegg fra Miljødirektoratet og Statens Strålevern. Bakgrunn for og oppbygging av overvåkningsprogrammet er beskrevet tidligere i dette dokument (s. 3-4).

RF har iverksatt en rekke undersøkelser for å prøve å dokumentere at NIVAs overvåking ikke holder tilfredsstillende kvalitet, og noen forhold er kommentert her:

- RF har gjort en del egne undersøkelser. Disse er ofte formidlet offentligheten i form av en analyserapport med lite støtteinformasjon (beskrivelse av metoder, stasjonsvalg o.a.) som gjør det vanskelig å vurdere substansen i dataene. Støvprøvene innsamlet på loft og i takrenner tilhørende RF viste imidlertid helt klart forhøyet innhold av metaller (bl.a. Hg og Zn) med mønster tilsvarende støv fra bedriftsområdet og våre moseprøver. Dette ble gjort 2-3 år etter at de første moseprøvene NIVA samlet inn ble analysert og som bekreftet støvspredning utover området til AF Decom.
- I 2012 publiserte Norges Miljøvernforbund, ved Kurt Oddekalv, en analyserapport som etter sigende skulle vise høye konsentrasjoner av kvikksølv i krabbepøver. Dette ble fulgt opp i pressen og fiskere opptrådte foran kamera og kastet krabber på sjøen med kommentaren «ikke egnet til menneskeføde» (NRK, 12.10.2012, innslaget er tilgjengelig her: http://www.nrk.no/video/PS*76196). Da vi fikk tilgang til analyserapporten kunne vi påpeke at konsentrasjonene av kvikksølv var feilberegnet (beregnet på tørrvekt som gir høye konsentrasjoner og som ikke kan sammenlignes med grenseverdiene er fastsatt på våtvektbasis). Omregnet var konsentrasjonene på samme nivå som de vi fant i våre prøver og godt under grenseverdiene for mattrygghet (EU). Men inntrykket fra TV og aviser hadde da allerede festet seg der ute.
- I 2014 fikk RF en rapport fra Bioforsk som hevder å ha funnet store mengder kvikksølv i jordsmonnet rundt AF Decom. Rapporten er uklar og bruker en for oss uforståelig metode for kvantifisering. Vi mener tallene er helt misvisende og viser helt urealistisk høye tall for spredning av kvikksølv til terrenget rundt bedriftsområdet. Dette er også forhold som Miljødirektoratet har påpekt (brev fra RF, bilag 76).

- RF har i 2013 og 2014 engasjert NIFES til å undersøke bl.a. PCB og kvikksølv i fisk, blåskjell og krabbe for å kontrollere NIVAs funn på disse områdene. NIFES sine rapporter er grundige og av høy faglig kvalitet, og vi kan ikke se at resultatene avviker vesentlig fra de resultatene vi har formidlet gjennom våre undersøkelser. Dagbladets Asle Hansen valgte imidlertid å vinkle det som om det var store avvik mellom analysene (ref. artikkel i Dagbladet 23. 09.14, vårt bilag 5). NIFES anfører i rapportomtalen av 3.10.2014 på sine hjemmesider at «Sjømat fra Vatsfjorden ser ut til å inneholde om lag same nivå av miljøgifter som prøver fra andre fjordar på Vestlandet» (også bilag 4).
- RF har også nylig bestilt en rapport fra Universitetet i Århus som har evaluert NIVAs rapporter for 2012 (NIVA-rapport 6456) og 2013 (NIVA-rapport 6673). Rapporten fra Universitetet i Århus gir en nøktern gjennomgang av de to rapportene våre, og de innleder sin oppsummering med «The reports present extensive and thorough studies of the environment around AF Miljøbase Vats». De påpeker imidlertid at NIVA i 2013 må ha benyttet en feil analysemetode for PCB i torskefilet, som gjorde at man ikke fikk detekterbare mengder PCB i disse prøvene. De bemerker også at innholdet av PCB i torskelever i 2013 var 10x lavere enn i 2012 hvilket de mener er lite sannsynlig og dermed reiser tvil om laboratoriets analysemetode for denne parameteren i denne prøvetypen (leverprøver). Bruken av feil analysemetode for PCB i torskefilet i 2012 skyldes sannsynligvis en kommunikasjonssvikt mellom oss og vår underleverandør for kjemiske analyser. Dette er sterkt beklagelig, da den minste usikkerhet om kvaliteten av våre kjemiske analyser bidrar til å undergrave tilliten til våre konklusjoner. NIFES analyser av PCB i 2013 og 2014 bekrefter imidlertid at nivået i Vatsfjorden er innenfor tilstandsklasse I "Ubetydelig-Lite forurenset" i systemet for klassifisering av miljøkvalitet i fjorder og kystfarvann. Kommunikasjonssvikten mellom oss og vår underleverandør synes ikke å ha avstedkommet feilvurderinger av miljøpåvirkningen fra virksomheten.

Spørsmål 2 fra NENT:

Kommentarer til bemerkningene om mangel på åpenhet i NIVAS håndtering av saken i henvendelsen fra Raunes Fiskefarm (se særlig pkt 8.4.3.)

Ref. pkt. 8.4.2. NIFES' målinger i Vats fjorden

RF tar som utgangspunkt at det er stor forskjell mellom NIFES' og NIVAs resultater. Vi er av motsatt oppfatning, nemlig at NIFES' undersøkelser i all hovedsak er sammenfallende med våre undersøkelser.

NIFES analyserte torskelever fra 10 enkeltindivider i 2013 og 15 enkeltindivider i 2014, og de fant konsentrasjoner av PCB7 fra 47 til 840 µg/kg med gjennomsnitt 449 µg/kg i 2013 og 330 µg/kg i 2014. NIVA analyserer blandprøver (vevsprøver fra inntil 25 fisk blandes til en prøve for kjemisk analyse) i dette overvåkingsprogrammet og fant høyeste konsentrasjoner av PCB i 2012 på hhv

434 µg/kg og 468 µg/kg i de to blandprøvene av fisk fanget i Vatsfjorden ved hhv Eikanes og Raunes. At vi som konkludert i rapporten fra Århus Universitet har hatt problemer med analysene slik at vi i enkelte år kan ha rapportert feilaktig lave verdier for PCB i torskelever er høyst beklagelig, men det endrer ikke våre viktigste konklusjoner som er at fisken i Vatsfjorden inneholder mindre PCB enn gjeldende grenseverdi for tilstandsklasse I (500 µg/kg), og at fisken fra referanseområdet ved Mettenes i to av de fire årene der vi har målinger, inneholdt mer PCB enn fisken fanget i Vatsfjorden. Tidstrendanalyser basert på dataene for torskelever er lite meningsfylt på vårt begrensede datamateriale. Hvis man gjør det viser analysen ingen signifikant trend og NIFES undersøkelser som omfatter gode data (25 prøver) fra to år viser at gjennomsnittskonsentrasjonen avtok fra 2013 til 2014, men variasjonen er for stor til at nedgangen er statistisk signifikant.

Analysene av torsk utført av begge instituttene gir altså ingen indikasjon på at det spres PCB fra bedriftsområdet til fjorden. Dette er også en generell konklusjon som støttes av gode tidsserier for PCB i blåskjell, krabbeklo og krabbeinnmat. Faktisk er det signifikant nedadgående trender for PCB både i blåskjell og krabbeinnmat i perioden 2009-2014.

For kvikksølv mener RF, ved å sammenligne NIVAs data fra 2009 med NIFES data for 2013 og 2014, å kunne påvise økende trend for Hg i torsk, både lever og muskel (pkt 8.4.2.2). Hvis de i tabellen hadde tatt med NIVAs data også for 2011, 2012 og 2013 ville de sett at økningen fra 2009 til 2013 ikke kan sees i NIVAs tidsserie. NIFES' resultater for torsk viser noe høyere nivå av kvikksølv enn våre tall og det kan skyldes at våre tall ikke er justert for fiskens størrelse. (Slik justering er mest aktuelt dersom det analyseres på enkelt-individer slik NIFES har gjort). Når det gjelder andre organismer er det god overenstemmelse i resultatene for kvikksølv i krabbeklo og krabbeinnmat. For blåskjell rapporterer NIFES mot våtvekt, mens NIVA i hht klassifiseringssystemet rapporterer mot tørrvekt. NIVAs resultater viser signifikant økende nivå av kvikksølv i Vatsfjorden og har foreslått at denne utviklingen må følges nøye opp og med intensivering av prøvetakingen for å avklare om økningen skyldes påvirkning fra bedriften, andre kilder eller naturlige forhold.

Ref pkt. 8.4.3. Metodiske spørsmål knyttet til NIVAs fiskeundersøkelser

Dette punkt omhandler hovedsakelig NIVAs manglende rapportering av støtteparametere. Det er riktig at fiskens vekt, lengde og alder er viktige parametere for å vurdere fiskens innhold av miljøgifter. I forbindelse med EQS-verdier (eller grenseverdier for mattrygghet) er det imidlertid ikke vanlig å korrigere for dette, fordi en da introduserer ny usikkerhet. OSPAR-konvensjonens retningslinjer sier at den enkleste og mest robuste metoden er å oppgi konsentrasjonene uten å korrigere for støtteparametere som vekt, lengde, alder, fettinnhold osv. NIVA bruker denne som standardmetode i det nasjonale overvåkingsprogrammet som omfatter bl.a. PCB i torskelever fra en rekke stasjoner langs hele norske kysten. Bare i den grad det er ønskelig å gjøre en grundigere analyse av datagrunnlaget, f.eks. som når vi finner en signifikant økende trend for Hg i torskelever

fra indre Oslofjord, kan det være aktuelt å korrigere for f.eks. fiskens vekt eller lengde som antas proporsjonal med fiskens alder. Når vi som i dette tilfellet analyserer blandprøver, og ikke analyser av hver enkelt fisk som ble gjort i NIFES undersøkelser i Vats, er det lite aktuelt å korrigere for individuelt bestemte tilleggsparetere. Dette var, i tillegg til økonomiske ressurser i prosjektet, en hovedgrunn til at støtteparameterne fra starten av ikke ble digitalisert, bearbeidet og rapportert i våre årsrapporter, men bare arkivert som håndskrevne laboratorierapporter med opplysninger om hver enkelt fisk.

Henvendelsen fra advokat Sigurd Knudtzon om fremskaffing av underlagsmateriale for våre rapporter var svært omfattende og omfattet mye mer enn bare vekten på all torsken som var analysert (RFs bilag 81). NIVAs hverdag er travel, og vi har ikke mulighet til å etterkomme alle forespørsler. Spesielt ikke med den leveringstiden som var ønsket av advokaten. Vi mente at ca. tre ukers arbeid og to måneders leveringstid var et rimelig tilbud for en rapport med det omfanget som ble etterspurt. At advokaten syntes det tok for lang tid og var for dyrt er ikke en unormal tilbakemelding fra en kunde, som nok ikke alltid har forståelse for hvor tidkrevende den type oppgaver faktisk er.

Her kan det også være på sin plass å tydeliggjøre at NIVA er et selvstendig og uavhengig forskningsinstitutt, organisert som en privat stiftelse. Vi har våre egne og NENTs etiske rettingslinjer som rettesnor for vårt arbeid, og baserer oss på åpenhet så langt det lar seg gjøre, men kan ikke uten videre imøtekomme tredjeparts ønsker om utvidet innsyn og innsikt i prosjekter og oppdrag. Vi rapporterer resultater og funn til våre oppdragsgivere, og dersom en tredjepart skal få innsyn skal det skje etter avtale med oppdragsgiver og det er da naturlig at NIVA kan fakturere eventuelt ekstraarbeid med måtte medføre. NIVA er ikke en offentlig organisasjon, og er ikke underlagt Forvaltningsloven eller offentlighetslovens innsynsrett, som Knudtzon, tidligere feilaktig har hevdet i sitt krav om at NIVA skulle framskaffe mer detaljert underlagsmateriale fra miljøovervåkningen for AF Decom (se vedlagt epost).

From: Sigurd Knudtzon <Sigurd.Knudtzon@swv.no>
To: "morten.schaanning@niva.no" <morten.schaanning@niva.no>
Date: 11.02.2014 16:12
Subject: SV: AD AF DECOMS MOTTAKSANLEGG PÅ RAUNES, ANMODNING OM OPPLYSNINGER

Jeg viser til din tilbakemelding nedenfor hvor det meddeles at opplysninger og dokumenter kan oversendes, dog på vilkår om betaling og at dette blir å betrakte som et oppdrag.

Jeg tillater meg igjen å be om at NIVA uten videre besvarer det som er etterspurt i mitt brev av i går.

Det er vår oppfatning at det som bes om, er underlagt offentlighetslovens innsynsrett, jf § 3. Idet Miljødepartementet og Norges forskningsråd oppnevner et flertall av NIVAs styremedlemmer, vil NIVA som institusjon være omfattet av innsynsretten, jf offentlighetsloven § 2 (1) (d). Vi kan heller ikke se at kravet om betaling er underlagt noen av unntaksbestemmelsene til hovedregelen om gratis innsyn i offentlighetsloven § 8.

|
Med vennlig hilsen / Best regards

Sigurd Knudtzon
Advokat, Partner
M +47 934 68 087
T +47 21 95 56 17

I løpet av arbeidet med tilbudet til Knudtzon fant vi frem alle de håndskrevne skjemaene med hver enkelt fisks alder, kjønn, vekt, lengde, levermasse o.l. og da vi noe seinere fikk nok en henvendelse med spørsmål avgrenset til fiskens vekt og lengde, denne gang fra Fiskarlaget, besluttet vi å gjøre en ekstraordinær innsats med å digitalisere og sammenstille essensen av dataene fra de håndskrevne notatene. Dette ble gjort av instituttets ledelse delvis som en intern kontroll for å rydde av veien usikkerhet knyttet til at dataene potensielt kunne avdekke mangler ved vår innsamling og opparbeiding av fiskeprøvene. Sammenstillingen avdekket ingen mangler med tanke på registreringene av støtteparametere eller avvik i størrelsesfordeling, men vi så en klar bedring med hensyn til regularitet og fangstenes størrelse etter det mye omtalte skiftet av fisker.

Når det gjelder størrelse på fisken er vi nødt til å bruke den fisken som fiskerne fanger innenfor rammen av avtalene som er inngått. Torsken som vi har fanget i Vatsfjorden har variert fra 1,2 til 2,2 kg (gjennomsnittsvikt for hver stasjon) og fra 1,6 til 3,2 kg ved referansestasjonen. NIFES' fangster i Vatsfjorden hadde gjennomsnittsvikt på 2,8 kg i 2013 og 3,5 kg i 2014. Hvordan disse forskjellene kan ha påvirket konsentrasjonene som er målt er et interessant forskningsfaglig spørsmål, men konklusjonen er at heller ikke NIFES' fisk var forurenset ut over tilstandsklasse I etter kriteriene benyttet selv om denne fisken er en del større enn vår fisk.

RF har også kritisert oss for å sammenstille data vederlagsfritt for Miljødirektoratet. Henvendelsen fra Miljødirektoratet, som vi besvarte i et kort notat (RFs bilag 31), var langt enklere enn advokat Knudtzons forespørsel, og omfattet kun en sammenstilling av relativt få data som allerede var rapportert i våre årsrapporter og lett tilgjengelige elektronisk.

Ref. pkt. 8.4.3.1: Skifte av referansepunkt

RF har reagert på skifte av referansepunkt fra Kråkenes til Mettenes. For det første vil vi bemerke at vi der det er snakk om fangst etter fisk ikke bruker betegnelsen «punkt», men stasjon eller fangstområde fordi fiskeren fanger der han mener det er mest sannsynlig å få fisk, men innenfor et område angitt av oss. I 2009 fikk vi kun to stk. torsk fra området ved Kråkenes som ligger i Vindafjorden 8-9 km fra Vatsfjorden. Disse to fiskene er det eneste vi har fått fra dette området. Året etter fikk vi av ukjente årsaker ikke torsk i det hele tatt, men en god fangst av Brosme ved Mettenes som ligger på den andre siden av Vindafjorden tvers overfor Kråkenes. Siden har vi fortsatt å bruke dette området som referansestasjon med 5 torsk i 2011, 18 torsk i 2012 og 25 torsk fra den nye fiskeren i 2013. 25 individer er det vi ønsker å bruke i våre blandprøver, men det lyktes vi altså aldri å få fra den første fiskeren. Det antas å være god vannsirkulasjon i området og vi tviler på at det er noen vesentlige forskjeller med hensyn til forurensingsbelastning mellom disse to stasjonene.

RF har også kritisert valget av referansestasjon i dette området fordi det angivelig skal ha vært benyttet som dumpeplass for skip. Det er riktig at det er en dumpeplass i Nedstrandsfjorden, men denne ligger på 700m dyp 15 km syd for vår referansestasjon der vi fisker på 100-150m dyp.

Ref. pkt. 8.4.3.2: Skifte av fisker

Dette er omtalt tidligere.

Ref. pkt. 8.4.3.3: NIVAs opptreden i et forskningsetisk perspektiv

Dette punktet er lite konkret, men oppsummerer RFs syn på NIVAs faglige og forskningsetiske standard. Det er vel unødvendig å si at vi er dypt uenig i disse beskyldningene og mener å ha begrunnet og forklart dette i denne redegjørelsen. Vi mener at vi gjennom våre relativt detaljerte kommentarer til store deler av innholdet i RFs omfattende klagebrev, har vist at de fleste av deres beskyldninger faller på sin egen urimelighet. Vi vil selvsagt også være behjelpelige dersom komiteen ønsker utfyllende oppklaring eller kommentarer til enkelte punkter.

Spørsmål 3 fra NENT:

Vurderinger knyttet til betydningen av føre var-prinsippet i et miljøovervåkningsprogram og utdypning av hvordan føre var-prinsippet eventuelt er institusjonalisert i programmet.

Miljøovervåkningsprogram for industrien konsentrerer seg først og fremst om overholdelse av utslippskrav og konsesjonsbetingelser pålagt av Miljødirektoratet. NIVA har som oppdragstaker

begrensede muligheter til å lage store utvidelser i et program, da dette ikke er noe instituttet selv kan finansiere og derfor er avhengig av at oppdragsgiver ønsker utvidelser. Førre var-prinsippet legger likevel viktige føringer for utarbeidelse av miljøovervåkningsprogram.

I flere tilfeller tar vi initiativ til orienterende analyser for å skaffe et større overblikk. Videre, ved utforming av et overvåkningsoppdrag vurderer vi hva som er de konkrete påleggene og hvilke tilleggsundersøkelser som er ønskelig for å ha et godt program, også ut ifra et førre var-prinsipp. I designet av slike overvåkingsprogram, og hvilke prøvetakinger og analyser som skal inngå, anvendes NIVAs brede og internasjonale fagkunnskap. Vi har da fokus på å identifisere andre miljøpåvirkninger enn de som er omfattet av konsesjonsbetingelser og utslippskrav, samt å kunne avdekke bekymringsverdige trender på et tidlig stadium. Vi kan da ha mulighet til å varsle oppdragsgiver, og eventuelt miljøforvaltningen, om at avbøtende tiltak må iverksettes før den miljømessige skaden har skjedd, i tråd med førre var-prinsippet.

Et annet eksempel er at NIVA bidrar aktivt til utviklingen av toksisitetsbaserte grenseverdier sammen med andre norske og internasjonale forskningsmiljøer. Ofte er dataomfanget knyttet til den miljømessige risikoen en forbindelse representerer mangelfull. Som et førre var-prinsipp for å ta høyde for usikkerhet, anvender vi derfor sikkerhetsfaktorer på 10, 100 eller 1000 ganger. Litt forenklet innebærer dette at den laveste konsentrasjonen som i litteraturen er rapportert å gi skadelige effekter, divideres med 10-1000 for å ta høyde for usikkerhet som skyldes mangel på gode data. Dette er i tråd med EUs Technical Guidance.

Når det gjelder miljøovervåkningsprogrammet NIVA utfører på oppdrag fra AF Decom skal det hovedsakelig dokumenteres om bedriften overholder utslippskrav og konsesjonsbetingelsene. Utover den lovpålagte overvåkingen er det i henhold til førre var-prinsippet også iverksatt et utvidet program for analyse av biologiske prøver som en raskere indikator på konsekvenser av forhøyet utslipp (bioakkumulering og risiko for biomagnifisering). Den mer forskningspregede undersøkelsen av mose ble også i henhold til førre var-prinsippet iverksatt som en «early warning» om eventuell spredning av luftbåren forurensning. På grunnlag av analysene av mose påpekte NIVA tidlige problemer med spredning av metaller til nærområdet rundt bedriften, noe som førte til tiltak for å redusere luftbåren spredning og utvidet overvåking av luftkvalitet.

Det er også nevnt tidligere i dette dokumentet at det i tillegg til overvåkingen gjøres trendanalyser for å sammenligne gradienter i miljøet og utviklingen over tid. Selv om målingene gir resultater under bekymringsverdige grenseverdier ser vi etter endringer som kan tyde på en trend i negativ retning. Dette rapporteres for å forhindre at trenden utvikler seg og førre var-prinsippet ivaretas.

NIVAs oppsummering:

NIVA er et selvstendig og uavhengig forskningsinstitutt og er avhengig av tillit både hos oppdragsgivere, samarbeidspartnere og samfunnet for øvrig. Samspillet mellom menneske og miljø kan være komplekst og utfordrende, og det oppstår ofte konflikt mellom utnyttelse og bevaring av

naturressurser og uenighet om miljøpåvirkningene. Forskning eller miljøovervåkning knyttet til kontroversiell næringsvirksomhet, f.eks. gjenvinning av utrangerte offshoreinstallasjoner, mineralutvinning eller annen potensielt forurensende industrivirksomhet, skaper ofte stort engasjement og uenighet mellom ulike interessenter.

NIVAs (og de andre miljøinstituttene) samfunnsoppdrag er å bidra med forskning av høy kvalitet og relevans til anvendelse i næringsliv, forvaltning og i samfunnet for øvrig. Selv om det i perioder med mye negativ medieoppmerksomhet kan oppleves som svært belastende å stå ansvarlig for oppdrag av den type som miljøovervåkingen for AF Decom representerer, er det en viktig del av NIVAs samfunnsoppdrag å bidra til at næringsvirksomhet i størst mulig grad tar hensyn til miljøet. I oppdragsløsningen er vi svært opptatt av forskningsetiske prinsipper hvor objektivitet og redelighet er viktige elementer. Vi vektlegger å ha et godt vitenskapelig grunnlag for våre konklusjoner basert på anerkjente metoder. Innenfor miljøovervåkingen som innenfor alle andre områder, er resultater og konklusjoner alltid belagt med en viss usikkerhet. Dette er vi bevisst på og anvender så langt vi kan, føre-var-prinsippet i utformingen og gjennomføringen av de undersøkelsene vi utfører.

RFs anklager overfor NIVA om manglende habilitet/uavhengighet og manglende faglig standard/kvalitet er svært alvorlige. Noen av beskyldningen fra RF er særdeles grove, og de mer enn insinuerer at NIVA bevisst feilinformerer og har et utilbørlig avhengighetsforhold til oppdragsgiver. Utsagnet «Det er vel kjent at tobakksindustrien i USA fikk utført en rekke vitenskapelige utredninger som forsikret at røking ikke var helsefarlig. Industrien fikk det de betalte for», som RF bruker på side 83 i anmodningen som en beskrivende metafor på NIVA, er langt på vei en injurie.

Vi kan ikke se at de fire eksemplene RF har anført i kap. 5 dokumenterer at NIVA bryter vilkårene for uavhengighet med hensyn til oppdragsgiver AF Decom, Miljødirektoratet eller samfunnet for øvrig. Vi mener at NIVA ivaretar sin integritet og uavhengighet på en meget god måte. Vi er også dypt uenig i RFs beskyldningene om svikt i kompetanse og kvalitet anført i kap. 6 og kap. 8, og vi mener å ha begrunnet dette i denne redegjørelsen. Vi mener at vi, gjennom våre relativt detaljerte forklaringer og kommentarer til store deler av innholdet i RFs omfattende klagebrev, har vist at de fleste av deres beskyldninger faller på sin egen urimelighet. Da beskyldningen mot NIVA er svært alvorlige, imøteser vi NENTs vurdering av saken. Vi vil selvsagt også være behjelpelige dersom NENT ønsker utfyllende oppklaring eller kommentarer til enkelte punkter eller har spørsmål om forhold som ikke er berørt i denne redegjørelsen.

Med vennlig hilsen

NORSK INSTITUTT FOR VANNFORSKNING

Greta Bentzen
Administrerende Direktør

Telefon: 91154937

E-post: grb@niva.no

Bilag

- Bilag 1 Sammendrag av miljøovervåkingen ved AF Miljøbase Vats for perioden 2009-2014, NIVA-rapport 6825-2015
- Bilag 2 Stavanger Aftenblad 180615
- Bilag 3 Fiskaren, Intrafish og Grannar
- Bilag 4 Haugesunds avis, nettutgave 090312
- Bilag 5 Dagbladet 230914